

CZU: 343.264

## ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI RESTAURATIVE ÎN CAUZE PENALE: PROPUNERI DE LEGE FERENDA<sup>1</sup>

Gheorghe RENIȚĂ, Liubovi BRÎNZA\*

Universitatea de Stat din Moldova

\*Curtea de Apel Chișinău

Investigația de față este consacrată analizei justiției restaurative, fiind valorificate în acest sens cadrul legislativ, practica judiciară și abordările doctrinare. Se relevă că justiția restaurativă este un răspuns la infracțiune, care respectă demnitatea și egalitatea fiecărei persoane, care clădește înțelegerea și promovează armonia socială, prin vindecarea victimei, a făptuitorului și a comunității. Se accentuează că justiția restaurativă este un proces prin care părțile implicate într-un anumit ilicit penal sau contravențional decid în mod colectiv modul cum trebuie rezolvate consecințele infracțiunii sau ale contravenției și implicațiile viitoare. Se subliniază că, în plan internațional, procesele restaurative implică medierea, reconcilierea, conferința și cercurile de verdict. În contrast, în Republica Moldova, înfăptuirea justiției restaurative în cauze penale presupune recurgerea la mediere și împăcare. De asemenea, se scot în relief incongruențele legislative admise de legiuitor în privința împăcării și medierii în cauze penale, instituții ce produc aceleași consecințe juridice (încetarea procesului), însă care sunt diferite și nu trebuie confundate. Nu în ultimul rând, sunt formulate propuneri *de lege ferenda* menite să îmbunătățească calitativ cadrul actual de reglementare în materia justiției restaurative.

**Cuvinte-cheie:** *justiție restaurativă, cauze penale, infracțiune, contravenție, mediere, împăcare, prejudiciu, făptuitor, victimă.*

### ACHIEVING RESTORATIVE JUSTICE IN CRIMINAL CASES: PROPOSALS DE LEGE FERENDA

The following investigation is established for the purpose of making an analysis of the restorative justice, thereby capitalizing the legal framework, case-law and doctrinal approaches. It is revealed that the restorative justice is a response to the crime, which respects the dignity and equality of every human being, which builds comprehension and promotes the social harmony, by healing the victim, the felon and the community. It is accentuated that the restorative justice is a process through which the parties involved in a crime or contravention could decide in a collective method upon: the manners that settle the consequences of felonies or misdemeanors and the future involvements. It is emphasized that in an international framework, the restorative processes imply mediation, reconciliation, conferences and sentencing circles. In contrast, in the Republic of Moldova, justice is served with mediation and reconciliation in criminal cases related to restorative justice. The authors have also taken into consideration the legal allowed differences between the mediation and reconciliation, two institutions with the same legal consequences (the termination of the process), but which are dissimilar and must not be confused. Last but not the least, the authors have proposed examples of draft laws and other proposals and approaches that are meant to improve the quality of the actual framework related to restorative justice.

**Keywords:** *restorative justice, criminal cases, felony, crime, contravention, misdemeanor, mediation, reconciliation, damage, felon, victim.*

#### 1. Introducere

Comiterea unei fapte căreia statul, în virtutea dreptului de suveranitate, îi asociază pedepse penale antamează un raport juridic de drept penal între făptuitor și societate. Răspunderea penală, ca element al acestui raport juridic, impune obligația făptuitorului de a suporta o pedeapsă penală și, în mod corelativ, dă statului, reprezentat prin organele sale competente, dreptul de a aplica o pedeapsă în conformitate cu împrejurările în care s-a săvârșit infracțiunea. Totuși, în anumite ipoteze, victima și făptuitorul pot opta pentru a recurge la remediile justiției restaurative.

După aceste scurte considerații de ordin introductiv, având în vedere vastitatea temei propuse, în cele ce succed ne vom limita discursul la excavarea câtorva repere referitoare la problematica justiției restaurative în cauze penale, fiind valorificate în acest sens cadrul legislativ, practica judiciară și abordările doctrinare în materie, ceea ce ne va permite în definitivă să formulăm unele propuneri *de lege ferenda*.

<sup>1</sup> Notă: articolul constituie o versiune *in extenso* a comunicatului (ajustat conform legislației în vigoare până la 06 martie 2017) prezentat la Conferința internațională „Aplicarea pedepselor și discreția judiciară: cazul Republicii Moldova”, organizată în perioada 2-3 iunie 2016 la Chișinău de Misiunea Norvegiană de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM), Asociația Barourilor Americane / Inițiativa pentru Supremația Legii (ABA ROLI) și Institutul Național al Justiției (INJ).

## 2. Conceptul de „justiție restaurativă”

*Ab initio*, se impune necesitatea de a țărmiu conceptul de „justiție restaurativă”. În acest scop, în preambulul Anexei la Rezoluția Organizație Națiunilor Unite (ONU) referitoare la Principiile fundamentale privind utilizarea programelor restaurative în materie penală, nr.2002/12, se menționează: „Justiția restaurativă este un răspuns la crimă (*alias* infracțiune – *n.a.*), care respectă demnitatea și egalitatea fiecărei persoane, care clădește înțelegerea și promovează armonia socială, prin vindecarea victimei, a infractorului și a comunității” [1].

În literatura de specialitate s-a arătat că, spre deosebire de sistemul clasic de justiție, în perspectiva căruia orice infracțiune produce atingere statului, modelul justiției restaurative propune o definiție diferită a comportamentului criminal: „o infracțiune este, înainte de toate, un conflict între persoane, care produce prejudicii victimei, colectivității și făptuitorului”. În dezvoltarea acestei opinii, se relevă că această definiție are drept consecințe imediate: situarea victimei pe o poziție activă în procesul de reglare a conflictelor, în obținerea reparației și în prevenirea recidivei comportamentelor criminale. Pentru făptuitor, justiția restaurativă propune un rol nou, acela de a-și asuma responsabilitatea pentru fapta lui și de a repara pagubele produse. În același timp, justiția restaurativă permite colectivității să se exprime în cadrul sistemului penal și să manifeste un sentiment de teamă față de infracționalitate mult diminuat în intensitate [L.Bartkowiak *apud* 2, p.217-218].

Într-o altă opinie, „justiția restaurativă are la bază o idee simplă: modul eficient de a răspunde unui conflict, prin repararea prejudiciului cauzat de actul reprobabil. Măsurile de reparație, materiale și simbolice, reprezintă punctul de plecare, dar reparația în sens larg nu se limitează la despăgubirea victimei” [D.Cooley *apud* 3, p.219].

S-a mai conturat că „justiția restaurativă este un proces prin care părțile implicate într-o anumită infracțiune decid în mod colectiv modul cum trebuie rezolvate consecințele infracțiunii și implicațiile viitoare” [4, p.4], definiție la care subscriem.

În afară de aceasta, reținem că justiția restaurativă este axată pe următoarele obiective:

- răspunderea la nevoile materiale, financiare, emoționale și sociale ale victimelor și ale celor apropiați ei, afectați de săvârșirea infracțiunii;
- oferirea posibilității făptuitorilor de a-și asuma în mod activ responsabilitatea pentru faptele lor;
- prevenirea recidivei prin reintegrarea în societate a făptuitorilor;
- recrearea unei comunități active în prevenirea infracționalității, care sprijină reabilitarea făptuitorilor și a victimelor;
- evitarea încărcării cu dosare a rolurilor instanțelor de judecată, evitarea costurilor și a întâzierilor soluționării unui proces penal [5, p.5-6].

Actualmente, aceste deziderate constituie o prioritate a concepției politice penale a multor state, care, de altfel, necesită a fi îmbrățișate și de către statul nostru.

În accepțiunea art.2 din Anexa prenotată *supra*, procesele restaurative<sup>2</sup> implică „medierea, reconcilierea, conferința și cercurile de verdict”. De cealaltă parte, în Republica Moldova, înfăptuirea justiției restaurative în cauze penale presupune recurgerea la mediere și împăcare, instituții ce vor fi analizate *infra*.

## 3. Medierea în cauze penale

Așadar, cât privește medierea în cauze penale consemnăm că, în esență, sediul materiei îl constituie Secțiunea a 2-a „Medierea în cauzele penale și contravenționale”, art.35-38 din Legea cu privire la mediere, nr.137 din 03 iulie 2015 [6] (în continuare – Legea nr.137/2015), art.344<sup>1</sup> „Soluționarea cauzei în procedura medierii ori împăcării părților” din Codul de procedură penală [7], precum și art.455<sup>1</sup> „Procedura de mediere” din Codul contravențional [8] (normă introdusă prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.211 din 29 iulie 2016 [9]).

Considerăm util să abordăm în această arie de investigație și medierea în cauze contravenționale, deoarece în jurisprudența sa CtEDO a statuat că lipsa gravității pedepsei nu poate înlătura caracterul penal inerent al unei contravenții [10]. Pentru a determina dacă o contravenție poate fi calificată ca având un caracter „penal” în sensul prevederilor CEDO, prima chestiune care trebuie determinată este dacă textul normei de drept care definește contravenția aparține, în sistemul legal al statului reclamat, legii penale; apoi, trebuie determinată natura contravenției și, în sfârșit, natura și gradul de severitate al pedepsei ce poate fi aplicată persoanei care

<sup>2</sup> Reieșind din art.2 și 3 din Anexa la Rezoluția ONU referitoare la Principiile fundamentale privind utilizarea programelor restaurative în materie penală nr.2002/12, *procesul restaurativ* reprezintă centrul justiției restaurative și implică participarea comună și activă a victimei, a infractorului și a oricărui alt membru al comunității afectat de infracțiune la rezolvarea problemelor create de infracțiune, cu ajutorul unui mediator, în general. Iar *rezultatul restaurativ* constă în răspunsuri și programe ca reparația, restituirea și munca în folosul comunității, în scopul înlăturării nevoilor individuale și colective, al responsabilităților părților și al reintegrării victimei și infractorului.

se face vinovată de comiterea contravenției. Aceste criterii sunt alternative, și nu cumulative: pentru ca art.6 al CEDO să fie aplicat, este suficient ca contravenția respectivă să fie de natură „penală” din punctul de vedere al CEDO, sau ar trebui ca persoanei declarate vinovate de comiterea contravenției să-i fie aplicată o sancțiune, care prin natura și gradul de severitate să se refere la sfera „penală” [11].

Natura juridică a contravențiilor a fost elucidată și de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova [12], deslușind, printre altele, că „caracterul general al legii contravenționale și scopul pedepsei, care este atât de a pedepsi, cât și de a preveni, sunt suficiente pentru a arăta că sunt aplicabile principiile similare celor două legi: contravențională și penală” [13].

După această clarificare, subliniem că, potrivit art.2 din Legea nr.137/2015, medierea reprezintă o modalitate de soluționare alternativă a litigiilor pe cale amiabilă, în cadrul unui proces structurat, flexibil și confidențial, cu asistența unui sau mai multor mediatori. În mod similar, s-a reliefat că medierea este un mijloc alternativ de soluționare a conflictelor, instituția fiind concepută ca o procedură flexibilă, accesibilă și, din punct de vedere pecuniar, aptă să ofere părților posibilitatea de a-și soluționa conflictele fără a apela la organele judiciare, evitând neajunsurile de ordin probatoriu, formalismul și consumul psihic și de timp, specifice procedurii judiciare [14, p.9].

Din alin.(1) art.35 din Legea nr.137/2015 aflăm că procesul de mediere în cauzele penale și contravenționale este reglementat de această lege, de Codul penal, de Codul de procedură penală și de Codul contravențional. Însă, lecturând legea penală [15] a țării noastre deducem că legiuitorul nu a instituit reglementări privind medierea în actul normativ nominalizat. Însă, acest vacuum este suplinit de Codul de procedură penală.

Pe de altă parte, din analiza coroborată a stipulațiilor alin.(1) art.276 și alin.(1) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală desprindem că medierea poate opera pentru infracțiuni ușoare ori mai puțin grave, iar în cazul minorilor – și pentru infracțiuni grave, prevăzute la capitolele II-VI din Codul penal (infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei; infracțiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei; infracțiunile privind viața sexuală; infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă și altor drepturi constituționale ale cetățenilor; infracțiuni contra patrimoniului), concurența neloială (art.246<sup>1</sup> din Codul penal), precum și pentru furtul avutului proprietarului săvârșit de minor, de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta.

În același timp, din art.455<sup>1</sup> alin.(1) din Codul contravențional rezultă că se poate opta pentru mediere în ipoteza în care făptuitorul este învinuit de comiterea unor contravenții pentru care se permite împăcarea părților<sup>3</sup>.

În acord cu alin.(1) art.21 din Legea nr.137/2015, medierea poate fi inițiată de către oricare dintre părți, din proprie inițiativă, precum și la recomandarea autorităților publice, instanțelor judecătorești sau organului de urmărire penală. În cadrul procesului judiciar, instanța propune părților să participe la o ședință de informare cu privire la soluționarea litigiilor prin mediere.

Sub acest unghi, nu este clar: ce semnifică ședința de informare? Or, în Codul de procedură penală nu se conține o astfel de noțiune (de altfel, nici în Codul de procedură civilă<sup>4</sup> și nici în alt act normativ al Republicii Moldova nu se găsește formula dată). Probabil, în termenii legii procesual penale, se are în vedere „ședința preliminară”. Însă, printre chestiunile ce pot fi puse în discuție la ședința preliminară nu se prevede posibilitatea recomandării medierii (art.345 din Codul de procedură penală). Eventual, doar la cererile și demersurile înaintate s-ar putea aborda chestiunea privind medierea părților.

La fel, este de consemnat că prevederile alin.(1) art.21 din Legea nr.137/2015 (citate mai sus) sunt transpuse parțial în pct.28) alin.(1) art.52 din Codul de procedură penală, care printre atribuțiile procurorului în cadrul urmăririi penale prevede că acesta informează bănuitul, învinuitul, inculpatul, victima, partea vătămată, partea civilă despre posibilitatea recurgerii la mediere în temeiul alin.(9) art.219 și al alin.(7) art.276.

Totuși, apare ca firească întrebarea: în ce măsură instanța de judecată investită să soluționeze o cauză penală ar fi îndreptățită să recomande părților soluționarea litigiului prin mediere? Nedumerirea noastră rezidă în aceea că, potrivit prescripțiilor art.2 din Codul de procedură penală: procesul penal se reglementează de prevederile Constituției Republicii Moldova, de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și de prezentul cod (alin.(1)); normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod (alin.(4)).

<sup>3</sup> Asupra contravențiilor pentru care este permisă împăcarea victimei cu făptuitorul vom reveni *infra*.

<sup>4</sup> Apropos, în materie civilă se întrezăresc pe alocuri cauze în care s-a purces la mediere și părțile au încheiat o tranzacție cu concursul unui mediator stingând în acest fel litigiul și beneficiind de prevederile lit.a) alin.(3) art.39 din Legea nr.137/2015 (restituirea taxei de stat în proporție de 100%) [46].

Astfel, întrucât obligația prevăzută la alin.(1) art.21 din Legea nr.137/2015 nu este reflectată întru-totul în Codul de procedură penală, se pare că instanța de judecată investită să soluționeze o cauză penală nu este îndrituită să propună părților soluționarea conflictului prin mediere. Totuși, apreciem că pentru promovarea medierii în cauze penale și întru a evita încărcarea cu dosare a rolurilor instanțelor de judecată, a ocoli costurile și întârzierile soluționării unui proces penal, ar fi util să se propună părților recurgerea la mediere. Aceste afirmații sunt valabile și pentru cauzele contravenționale cu ajustările de rigoare.

În acest fâgaș, C.Danileț subliniază cu drept cuvânt că „încurajarea medierii este singura soluție viabilă pentru descongestionarea instanțelor de un număr important de dosare care pot fi rezolvate prin intermediul unui mediator. Judecătorii trebuie obligați să recomande medierea și la evaluarea lor ar putea fi un criteriu numărul de situații când au trimis părțile la mediere” [16, p.51].

Sintetizând, venim cu recomandarea de a edicta în Codul de procedură penală și în Codul contravențional obligația organului de urmărire penală, respectiv a agentului constatator și a instanței de judecată să recomande medierea<sup>5</sup>, bineînțeles, în acele cazuri pentru care este prevăzută posibilitatea recurgerii la mediere.

În același timp, suscită reticență expunerea de la alin.(1) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală, precum că: „...instanța de judecată, până la punerea pe rol a cauzei, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei, la solicitarea părților, adoptă o încheiere<sup>6</sup> prin care dispune efectuarea procedurii medierii...”. În termeni asemănători este formulat și art.455<sup>1</sup> alin.(1) din Codul contravențional: „...până la punerea pe rol a cauzei, instanța de judecată emite, la solicitarea părților, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei, o încheiere prin care dispune suspendarea cauzei contravenționale și inițierea procedurii de mediere în condițiile Legii cu privire la mediere”.

Oare după punerea pe rol a cauzei penale victima și făptuitorul (principalii actori) nu ar putea să militeze pentru mediere (firește, într-o cauză penală (sau contravențională) ce vizează o infracțiune (sau contravenție) pentru care se permite recurgerea la mediere)? Profilăm un răspuns afirmativ. Aceasta deoarece prin mediere se poate ajunge la împăcarea părților, fapt prevăzut *expressis verbis* la alin.(7) art.276 din Codul de procedură penală. Iar după cum ne vom putea convinge mai jos, împăcarea potrivit legii penale produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și până la retragerea completului de judecată pentru deliberare (alin.(2) art.109 din Codul penal), în vreme ce, potrivit legii procesual penale, împăcarea produce consecințe juridice până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești (alin.(5) art.276 din Codul de procedură penală).

Lăsând la o parte această incongruență legislativă, la care vom reveni pe parcursul acestei lucrări, semnalăm că, potrivit pct.4 din Recomandarea Consiliului Europei nr.19 din 1999 privind medierea în materie penală, medierea în materie penală ar trebui să fie posibilă în toate fazele procedurii (sublinierea ne aparține – *n.a.*) pe care le parcurge justiția penală [17].

Printr-un efect de oglindă, această prevedere era ancorată în alin.(3) art.2 din Legea cu privire la mediere, nr.134 din 14 iunie 2007 [18] (în continuare – Legea nr.134/2007), care, de altfel, și-a produs efectele juridice până la 21 august 2015, când a intrat în vigoare Legea nr.137/2015: părțile pot recurge la mediere benevol, inclusiv după pornirea unui proces în instanța judecătorească sau arbitrală, în orice fază a acestuia (sublinierea ne aparține – *n.a.*), convenind să soluționeze, pe această cale, orice conflict în materie civilă, comercială, de familie, contravențională, penală, precum și în alte materii, în condițiile prezentei legi.

În acest context, reieșind din art.1 din Codul de procedură penală, sintagma „în orice fază a procesului” urmează a fi înțeleasă că medierea este posibilă de la sesizarea sau autosesizarea organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni până la tragerea la răspundere penală și condamnarea definitivă a unei persoane<sup>7</sup>.

<sup>5</sup> În doctrina juridică s-a ancorat că, în numeroase jurisdicții, poliția sau procurorul reprezintă poarta de deschidere spre medierea procesuală. De pildă, în Franța procurorul trimite cazurile pentru asemenea proiecte (de mediere), urmărind ca făptuitorul să-și asume responsabilitatea pentru faptele sale și să realizeze, pe orice cale, compensarea materială a victimei. Apoi, rezultatul medierii este comunicat înapoi procurorului care poate, dacă a constatat succesul acesteia, să închidă cazul [47, p.68].

<sup>6</sup> În acord cu alin.(2) și (3) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală, încheierea va cuprinde date de către cine a fost adoptată, date despre persoana învinuită și esența învinuirii, indicația de a întreprinde măsuri de soluționare a cauzei în procedura medierii ori împăcării părților, numele mediatorului care va efectua procedura de mediere, stabilind un nou termen rezonabil pentru mediere. Încheierea se transmite mediatorului, persoanei învinuite, părții vătămate, procurorului și apărătorului.

<sup>7</sup> Paralel, în speța *Hornsby versus Grecia* (§ 40), CtEDO a etalat că „executarea unei hotărâri pronunțate de orice instanță trebuie, prin urmare, privită ca o parte integrantă a „procesului” în sensul art.6 CEDO” [48]. Însă, trebuie de nuanțat că în acest caz au fost puse în discuție aspecte legate de executarea unei hotărâri judecătorești pronunțate pe marginea soluționării unei cauze civile.

Pe cale de consecință, la faza de executare a hotărârii judecătorești, împăcarea prin recurgerea la mediere nu ar conduce la încetarea procesului penal. Spre regret, Legea nr.137/2015 nu stabilește momentul până la care s-ar putea pleda pentru mediere. Fără puțință de a tăgădui, instituirea de către legiuitor a unor termene procesuale asigură ordinea de drept, indispensabilă pentru valorificarea drepturilor proprii, cu respectarea atât a intereselor generale, cât și a drepturilor și intereselor legitime ale celorlalți titulari, cărora statul este ținut, în egală măsură, să le acorde ocrotire. Din aceste considerente și având în vedere identitatea de efecte juridice (și anume: încetarea procesului penal), sugerăm ca medierea în cauze penale să poată opera până la etapa când este posibilă împăcarea părților și ostracizarea expresiei „până la punerea pe rol a cauzei, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei” din dispoziția alin.(1) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală. *Mutatis mutandis*, propunem ca sintagma analogică din alin.(1) art.455<sup>1</sup> din Codul contravențional să fie exclusă.

Părți la medierea în cauzele penale și contravenționale sunt victima și făptuitorul. Medierea se întemeiază pe cooperarea părților și pe utilizarea de către mediator a unor metode și tehnici specifice, bazate pe comunicare și negociere. Organul de urmărire penală sau instanța de judecată trebuie să informeze mediatorul, înainte de începerea procesului de mediere, despre elementele semnificative ale cazului conform normelor Codului de procedură penală și ale Codului contravențional. La fel, în cadrul urmăririi penale, procurorul: prezintă, la solicitarea mediatorului, informația din dosarul penal necesară pentru derularea procesului de mediere, fără a prejudicia desfășurarea urmăririi penale (pct.24<sup>1</sup> alin.(1) art.52 din Codul de procedură penală). La rândul său, mediatorul poartă răspundere, în condițiile legii, pentru divulgarea informației puse la dispoziția lui la etapa de urmărire penală sau de judecare a cauzei penale ori de judecare a cauzei contravenționale.

Prin *ope legis*, nu poate fi admis în calitate de mediator în cauzele penale și contravenționale: ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul, avocatul uneia dintre părți, precum și persoana incompatibilă în baza unor prevederi legale speciale (art.36 din Legea nr.137/2015). Spiritul care a prezidat la edictarea acestei dispozițiuni prohibitive a fost temerea legiuitorului ca nu cumva persoanele desemnate în acest articol să uzeze de poziția și influența lor, ca, prin întrebuintare de diferite manopere, să compromită demnitatea oficiului ce prestează justiției, înveninând raporturile sociale.

Fără a întrerupe firul logic, precizăm că, grație caracterului benevol al medierii, părțile sunt în drept să renunțe la mediere în orice moment. De asemenea, părțile participă la procesul de mediere personal. În cazul în care una dintre părți, din motive întemeiate, nu poate participa personal la procesul de mediere, ea va împuternici un reprezentant dacă partea adversă acceptă desfășurarea medierii cu participarea reprezentantului. Pe parcursul procesului de mediere părțile pot fi asistate de avocați, traducători și/sau interpreți, precum și de specialiști în domeniul respectiv. Cu consimțământul părților, la procesul de mediere pot participa și alte persoane. Pe durata desfășurării procesului de mediere, mediatorul se poate întruni, în sesiuni comune, cu ambele părți<sup>8</sup> sau, în sesiuni separate, cu fiecare parte.

Totodată, se cuvine de punctat că legiuitorul a instituit și alte garanții ce vizează procesul de mediere. Astfel, potrivit alin.(3)-(6) art.35 din Legea nr.137/2015, dacă la medierea în cauzele penale una dintre părți este minor, participarea pedagogului sau psihologului este obligatorie. Procesul de mediere nu substituie procesul penal sau contravențional. Faptul participării la mediere nu poate servi ca dovadă a recunoașterii vinovăției<sup>9</sup>. La medierea dintre partea civilă și partea civilmente responsabilă se aplică corespunzător prevederile acestei legi referitoare la medierea litigiilor civile.

În contextul celor elucidate, Gh.Mateuț în mod just a etalat că „abdicarea de la tratamentul jurisdicțional tradițional... nu pune în dificultate exigențele dreptului la un proces echitabil, în măsura în care procedura medierii garantează acest drept, chiar dacă soluția găsită și acceptată de părți este doar rezultatul acordului acestora, nefiind necesar să corespundă aplicării stricte a legii. Or, procedura, desprinsă parcă de Convenție, în art.6 pare susceptibilă să transforme medierea într-o veritabilă sursă a unei justiții echitabile” [19, p.167].

În alt registru, notăm că, în corespundere cu alin.(2) art.21 din Legea nr.137/2015, inițierea medierii în condițiile acestei legi constituie temei pentru suspendarea procesului civil sau a procedurii arbitrale de la data semnării contractului de mediere. Însă, legiuitorul nu a prevăzut posibilitatea suspendării și a procesului penal

<sup>8</sup> Este de notat că legiuitorul a incumbat obligația pozitivă administrației instituției de deținere a persoanelor reținute sau arestate să admită întrevederi libere ale persoanei deținute cu apărătorul, reprezentantul său legal, mediatorul, în condiții confidențiale, fără a limita numărul și durata întrevederilor (pct.7 art.187 din Codul de procedură penală).

<sup>9</sup> Aceste prevederi își găsesc rădăcinile în Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei nr.R(99)19 cu privire la mediere în cauze penale, pct.14: participarea la mediere nu trebuie folosită ca dovadă a recunoașterii vinovăției în procedurile penale ulterioare.

în legătură cu inițierea medierii<sup>10</sup>. Considerăm că este o omisiune nejustificată. De altfel, o altă atitudine a avut-o legiuitorul la edictarea art.455<sup>1</sup> din Codul contravențional, prin specificarea că în cauzele contravenționale prevăzute la art.29, până la punerea pe rol a cauzei, instanța de judecată emite, la solicitarea părților, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei, o încheiere prin care dispune suspendarea (sublinierea ne aparține – *n.a.*) cauzei contravenționale și inițierea procedurii de mediere în condițiile Legii cu privire la mediere.

După E.Buguța, „avându-se în vedere că medierea penală poate atrage după sine înlăturarea răspunderii penale prin încheierea acordului de împăcare, considerăm necesar ca procesul medierii să fie inclus drept un temei de suspendare a procesului penal. Conflictul trebuie să aparțină celor care participă la el, dar să nu fie „furat” de juriști sau de alte persoane care se ocupă de justiție, mai ales în cazurile în care pornirea urmăririi penale poate fi dispusă doar în baza plângerii prealabile a victimei” [20, p.18]. Pe aceeași undă, C.-V. Rus susține: „Continuarea în paralel a ambelor proceduri (se are în vedere a procesului penal și a procedurii de mediere – *n.a.*), care au același scop final, duce doar la efectuarea unor cheltuieli în plus și la bulversarea părților implicate în conflict” [21, p.228].

Așadar, fiind în consonanță cu autorii citați, reiterăm că inițierea procesului de mediere necesită a fi inclus printre temeiurile de suspendare a procesului penal, cu corectivul că făptuitorul sau făptuitoarea au încheiat cu victima (victimele) un contract de mediere. Aceasta pentru că: în primul rând, nu vedem cum ar putea opera suspendarea în cazul în care urmărirea penală se desfășoară față de mai mulți coparticipanți la săvârșirea infracțiunii, fără ca aceasta să afecteze buna desfășurare a procesului.... În al doilea rând, dacă învinuitul sau inculpatul este arestat în acea cauză, suspendarea procesului ar impieta asupra desfășurării sale cu celeritate și s-ar pune problema dacă se poate prelungi starea de arest preventiv pe parcursul derulării procedurii de mediere. La acest capitol, s-a opiniat afirmativ. În fine, s-a nuanțat că dacă procesul penal vizează mai multe infracțiuni și medierea s-ar desfășura numai cu privire la o infracțiune, nu poate avea loc suspendarea procesului penal [22, p.171].

O altă problemă ce necesită a fi așezată sub lupa analizei se referă la finalitatea procesului de mediere. *In concreto*, potrivit alin.(4) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală, mediatorul purcede imediat la efectuarea procedurii de mediere și, dacă părțile s-au conciliat, întocmește un contract de mediere (sublinierea ne aparține – *n.a.*), care se semnează de către părți și se prezintă instanței de judecată în procedura căreia se află cauza penală. În cazul în care concilierea părților nu a avut loc, mediatorul întocmește un aviz motivat, pe care îl prezintă instanței de judecată.

În sensul normei citate, și anume: din teza I reiese că în ipoteza în care părțile au ajuns la un numitor comun, mediatorul va consemna acest fapt într-un contract de mediere ce va fi prezentat instanței de judecată. În alți termeni, în cazul în care părțile s-au împăcat este necesar întocmirea unui contract de mediere. Noțiunea „contract de mediere” este tranșată la art.2 din Legea nr.137/2015 ca fiind un acord încheiat între mediator, pe de o parte, și părțile aflate în litigiu, pe de altă parte, prin care mediatorul se obligă să medieze un litigiu în procedura stabilită de această lege.

Concomitent, potrivit alin.(1) art.32 din aceeași lege, prin „tranzacție”<sup>11</sup> se desemnează acordul încheiat de părți și contrasemnat de mediator, ca urmare a procesului de mediere, prin care părțile consimt asupra soluționării amiabile a unui litigiu. Amintim că în Legea nr.134/2007 se utiliza formula „acord de împăcare”<sup>12</sup> ce marca actul de soluționare amiabilă a unui litigiu. În așa fel, s-a observat, temeinic, că legiuitorul utilizează în mod eronat sintagma „contract de mediere” în conjunctura alin.(4) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală și s-a propus substituirea acestei expresii cu „acord de împăcare” [23, p.17, 22]. La rândul nostru, ținând cont de prevederile actuale ale Legii nr.137/2015, milităm pentru ajustarea terminologiei prin înlocuirea în alin.(4) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală a formulei „contract de mediere” cu termenul „tranzacție”.

<sup>10</sup> În concordanță cu alin.(2) art.22 din Legea nr.137/2015, medierea litigiului are loc într-un termen care nu va depăși 3 luni de la data încheierii contractului de mediere, dacă părțile nu au stabilit de comun acord alt termen. Până la expirarea termenului stabilit inițial, părțile pot solicita prelungirea acestuia. În cazul în care litigiul este deferit medierii în cadrul unui proces judiciar, termenul de mediere poate fi prelungit doar cu acordul organului de urmărire penală sau al instanței de judecată.

<sup>11</sup> Potrivit alin.(1) art.1331 din Codul civil [49], tranzacția este contractul prin care părțile previn un proces ce poate să înceapă, termină un proces început sau rezolvă dificultățile ce apar în procesul executării unei hotărâri judecătorești.

<sup>12</sup> În sursele de specialitate ale statului vecin – România – se vehiculează cu sintagma „acord de mediere” [50].

#### 4. Împăcarea în cauze penale

În cele ce urmează, ne vom focaliza atenția pe reglementările instituției împăcării în cauze penale. Sediul materiei îl reprezintă prevederile art.109 din Codul penal și art.276 din Codul de procedură penală.

Împăcarea părților este o cauză de înlăturare a răspunderii penale instituită de legiuitor din considerațiuni de politică penală. Prin excepție de la principiul oficialității procesului penal, legiuitorul a prevăzut că, pentru anumite infracțiuni (de regulă, cu un grad redus de pericol social), tragerea la răspundere penală a infractorului să fie dependentă de înțelegerea părților. Astfel, s-a creat un cadru juridic în care se poate realiza o conciliere între persoanele angajate într-un conflict care, în caz contrar, implică incidența legii penale [24, p.569].

La concret, raționând prin prisma art.109 din Codul penal și a art.276 din Codul de procedură penală, desprindem că este posibilă împăcarea penală în cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave, iar în cazul minorilor – și pentru o infracțiune gravă, infracțiuni prevăzute la capitolele II-VI din Partea Specială a Codului penal, precum și în cazul infracțiunilor pentru care urmărirea penală se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei<sup>13</sup>, și anume:

- alin.(1) art.152 „Vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății”;
- art.155 „Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății”;
- art.157 „Vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății cauzată din imprudență”;
- art.161 „Efectuarea fecundării artificiale sau a implantării embrionului fără consimțământul pacientei”;
- art.173 „Hărțuirea sexuală”;
- art.177 „Încălcarea inviolabilității vieții personale”;
- alin.(1)-(2) art.179 „Violarea de domiciliu”;
- art.193 „Tulburarea de posesie”;
- art.194 „Înșușirea sau utilizarea ilicită a energiei electrice, termice sau a gazelor naturale”;
- alin.(1) art.197 „Distrușgerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor”, alin.(1) art.204 „Divulgarea secretului adopției”;
- art.246<sup>1</sup> „Concurența neloială” din Codul penal și
- furtul avutului proprietarului săvârșit de minor, de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta.

Corelativ, împăcarea nu se aplică în cazul persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art.171 „Violul”, art.175<sup>1</sup> „Acostarea copiilor în scopuri sexuale”, art.201 „Incestul”, art.206 „Traficul de copii”, art.208 „Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale”, art.208<sup>1</sup> „Pornografia infantilă” și art.208<sup>2</sup> „Recurgerea la prostituția practică de un copil” din Codul penal. Substratul logic al acestei interdicții rezidă în protejerea interesului superior al copilului. Or, se știe că copiii sunt viitorul neamului, deci ei urmează să se bucure de o ocrotire specială din partea statului, și nu numai.

Ca o scurtă paranteză, atragem atenția că, între altele, prin Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.196 din 28 iulie 2016 [25], alin.(5) art.276 din Codul de procedură penală a fost expus în următoarea redacție: „La împăcarea părții vătămate cu bănuitul, învinutul, inculpatul în cazurile menționate la alin.(1) urmărirea penală încetează. Împăcarea este personală și produce efect doar dacă intervine până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești”. Însă, până la amendamentul prenotat, la alin.(5) art.276 din Codul de procedură penală ultima teză statua că în cazurile de violență în familie, procurorul sau instanța de judecată va examina dacă voința de împăcare a victimei este liber exprimată, asigurându-se că victima a avut acces real la asistență și protecție. Oare din acest text de lege se poate acredita ideea că în cazul infracțiunilor<sup>14</sup> prevăzute la art.201<sup>1</sup> „Violența în familie” din Codul penal făptuitorul și victima puteau să se împace? Răspunzând la această întrebare, consemnăm că într-o speță din practica judiciară s-a tălmăcit: *pentru realizarea*

<sup>13</sup> Este de accentuat că la alin.(1) art.276 „Pornirea urmăririi penale în baza plângerii victimei” din Codul de procedură penală legiuitorul a prevăzut, *inter alia*, că urmărirea penală se pornește numai în baza plângerii prealabile a victimei și în cazul infracțiunilor specificate la art.153, 198, 200, 202, 203 și 274 din Codul penal. Însă, aceste articole au fost excluse din legea penală. În consecință, pentru asigurarea coerenței, articolele prenotate trebuie excluse și din dispoziția alin.(1) art.276 din Codul de procedură penală.

<sup>14</sup> S-a utilizat pluralul, deoarece sub denumirea marginală de „violență în familie” în art.201<sup>1</sup> din Codul penal sunt reunite cinci variante-tip de infracțiuni (alin.(1), lit.b) alin.(2), lit.a), b) și c) alin.(3) art.201<sup>1</sup> din Codul penal) și o singură variantă agravată de infracțiune (lit.a) alin.(2) art.201<sup>1</sup> din Codul penal) [51, p.1006].

împăcării prin prisma art.276 alin.(5) din Codul de procedură penală, este necesar ca infracțiunea comisă să fie inclusă în dispoziția alin.(1), iar urmărirea penală să fie pornită în baza plângerii prealabile a victimei... Infracțiunea prevăzută de art.201<sup>1</sup> din Codul penal (violența în familie) nu se cuprinde de dispoziția alin.(1) art.276 din Codul de procedură penală, ca o infracțiune, unde urmărirea penală se pornește la plângerea prealabilă a victimei și poate avea loc împăcarea părții vătămate cu inculpatul. Mai mult, infracțiunea prevăzută de art.201<sup>1</sup> din Codul penal nu face parte din capitolele II-VI din Partea Specială, și deci nu cade sub prevederile art.109 din Codul penal. Prin urmare, infracțiunea prevăzută la lit.b) alin.(2) art.201<sup>1</sup> din Codul penal (în speță, inculpatul I.E. a fost condamnat în baza lit.b) alin.(2) art.201<sup>1</sup> din Codul penal la 3 ani închisoare, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis – n.a.), nu se cuprinde de niciunul din textele normei penale (art.109 din Codul penal) și de procedură penală (alin.(1) art.276 din Codul de procedură penală), astfel că împăcarea părții vătămate cu învinuitul, inculpatul nu poate avea loc, indiferent de faptul că aceste părți ar dori o asemenea împăcare. Colegiul penal mai explică că propoziția din alin.(5) art.276 din Codul de procedură penală „în cazurile de violență în familie, procurorul sau instanța de judecată va examina dacă voința de împăcare a victimei este liber exprimată, asigurându-se că victima a avut acces real la asistență și protecție” trebuie înțeleasă nu ca o normă penală ce permite împăcarea părților, ci ca o obligație a procurorului ori a instanței de judecată de a verifica în cadrul judecării cauzei, în caz de o eventuală împăcare a victimei, în cazul infracțiunilor enumerate în alin.(1), unde agresorul este un membru al familiei ei, că voința de împăcare a victimei a fost liber exprimată și că până la această împăcare ea a avut acces real la asistență și protecție [26].

În același spirit, în mod corect la pct.30 din proiectul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la judecarea cauzelor penale despre violența în familie”, instanțele de judecată se atenționează că, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.201<sup>1</sup> din Codul penal, împăcarea părților nu se admite [27].

Cel mai degrabă, anume pentru a exclude interpretările neunitare ale alin.(5) art.276 din Codul de procedură penală legiuitorul a intervenit cu ajustările de rigoare prin legea menționată *supra*.

Cât privește materia contravențională, observăm că până la amendamentele operate la 17 noiembrie 2016 prin Legea nr.208 privind modificarea și completarea Codului contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008 (în continuare – Legea nr.208/2016) [28], împăcarea victimei cu făptuitorul se permitea în privința contravențiilor specificate la:

- art.78 „Vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale”;
- alin.(1) și (2) art.96 „Încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe”;
- art.100 „Încălcarea dreptului exclusiv al titularului de drept asupra desenului sau modelului industrial”;
- art.101 „Încălcarea dreptului exclusiv al titularului brevetului pentru soi de plantă”;
- art.103 „Încălcarea drepturilor de autor asupra invenției, topografiei circuitului integrat sau desenului/modelului industrial”;
- art.105 „Sustragerea în proporții mici din avutul proprietarului” și
- art.242 „Încălcarea regulilor de circulație rutieră soldată cu deteriorarea bunurilor materiale ori cu cauzarea de leziuni corporale ușoare” din Codul contravențional.

În contrast, de la data intrării în vigoare a legii prenotate (16 martie 2017), procesul contravențional pornit încetează în cazul împăcării victimei cu făptuitorul, inclusiv în cazul contravențiilor prevăzute la:

- art.69 „Injuria”;
- alin.(3) art.96 „Încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe” (și anume: pentru distrugerea din neglijență a originalului operei științifice, literare, de artă plastică, de sculptură, de arhitectură, a manuscrisului sau a variantei definitive a originalului fonogramei sau al operei audiovizuale);
- art.97 „Utilizarea ilegală a mărcii”;
- alin.(1) art.97<sup>1</sup> „Utilizarea ilegală a denumirii de origine a produsului și a indicației geografice”;
- art.97<sup>2</sup> „Utilizarea ilegală a denumirilor specialităților tradiționale garantate”;
- art.98 „Utilizarea, la marcarea produselor, a unor indicații false ori înșelătoare”;
- art.99 „Încălcarea dreptului exclusiv al titularului brevetului de invenție sau al titularului modelului de utilitate” și
- art.104 „Distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor străine” din Codul contravențional.



Subsidiar, prin același act normativ legiuitorul a exclus posibilitatea împăcării în cazul contravențiilor specificate la lit.b), c), d), e), f), g) alin.(1) și alin.(2) art.96 din Codul contravențional<sup>15</sup>, precum și la alin.(2) art.242 din același act legislativ. Cu toate acestea, în Nota informativă [29] care a însoțit Legea nr.208/2016, se conțin argumente doar în favoarea inadmisibilității împăcării în cazul contravenției prevăzute la alin.(2) art.242 din Codul contravențional (care stabilește răspunderea pentru încălcarea de către conducătorul de vehicul a regulilor de circulație rutieră soldată cu cauzarea de vătămări corporale ușoare victimei sau cu deteriorarea considerabilă a vehiculelor, a încărcăturilor, a drumurilor, a instalațiilor rutiere, a altor instalații sau a altor bunuri): „prezența acestei contravenții în șirul celor pentru care împăcarea duce la înlăturarea răspunderii contravențională este (...) nejustificată. Chiar dacă în cazul acestei contravenții există cele două părți determinate (se are în vedere făptuitorul și victima – *n.a.*), iar urmările acesteia se cuprind, parțial, în celelalte contravenții pentru care este admisă împăcarea ca temei de înlăturare a răspunderii contravenționale, totuși, gradul de pericol social al contravenției de la art.242, în raport cu alte contravenții, este unul sporit. Pericolul social al faptei în cauză este reflectat de însăși esența sa. Or, producerea accidentelor rutiere implică deteriorarea bunurilor materiale, precum și, nu de puține ori, cauzarea de leziuni corporale este rezultatul încălcării normelor circulației rutiere”.

În percepția noastră, acest discurs argumentativ este înconjurat de ceață și este neconvingător. Astfel, mai întâi se vorbește despre faptul că permiterea împăcării în cazul alin.(2) art.242 din Codul contravențional este nejustificată, ca mai apoi să se specifice în termeni de maximă generalitate gradul de pericol social al contravenției de la art.242 din Codul contravențional, fără a se ține seama că pentru alin.(1) al numitei contravenții se admite împăcarea. Subsecvent, o astfel de abordare vine în dezacord cu orientarea politicii penale spre concepția umanizării acesteia.

Dintr-o altă perspectivă, sub aspectul condițiilor împăcării penale, A.Barbăneagră și X.Ulianovschi temeinic au decelat: din prevederile art.109 din Codul penal rezultă că, pentru a obține ca împăcarea părților să constituie o înlăturare a răspunderii penale, se cer întrunite, cumulativ, următoarele condiții: împăcarea părților să se realizeze doar în cazurile în care legea admite împăcarea; împăcarea trebuie să intervină între făptuitor, pe de o parte, și persoana vătămată sau reprezentanții legali ai persoanei vătămate lipsite de capacitatea de exercițiu, de persoana vătămată cu capacitate restrânsă de exercițiu asistată de reprezentantul său legal sau alte persoane prevăzute de lege, pe de altă parte, în condițiile procesului medierii, prevăzut de lege; acordul de împăcare trebuie să fie explicit, expres și să nu fie dedus din anumite împrejurări; împăcarea poate avea loc doar dacă ambele părți consimt acest fapt liber; împăcarea este personală și produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și până la rămânerea definitivă a hotărârii instanței de judecată; împăcarea trebuie să fie totală, necondiționată și definitivă; împăcarea părților stinge și acțiunea civilă<sup>16</sup> [30, p.229-230].

<sup>15</sup> La lit.b), c), d), e), f), g) alin.(1) art.96 din Codul contravențional se instituie răspunderea pentru încălcarea dreptului de autor sau a drepturilor conexe, dacă aceasta nu constituie infracțiune, săvârșită prin: închirierea, schimbul sau altă formă de punere la dispoziția terților cu titlu gratuit sau oneros, precum și depozitarea în scopurile menționate sau altă valorificare a exemplarelor de opere sau de fonograme, în orice mod și sub orice formă, fără marcaj de control și fără a deține, în momentul controlului, contractele de autor încheiate cu titularii de drepturi; comercializarea sau oferirea spre comercializare, închirierea, importul sau depozitarea de echipamente tehnice sau de componente ale acestora destinate pentru facilitarea accesului la emisiunile organizațiilor de difuziune ce comunică condiționat prin eter, cablu, satelit în regim interactiv, inclusiv prin Internet; indicarea pe exemplarele de opere sau de fonograme a unei informații false despre apartenența și limitele exercitării dreptului de autor și a drepturilor conexe, precum și a unei alte informații care-l poate induce în eroare pe beneficiar; aplicarea necorespunzătoare a marcajelor de control, altele decât cele pentru suporturile materiale specificate în anexele la cererea de eliberare a marcajelor de control, pe exemplarele de operă ori de fonograme valorificate fără consimțământul titularului de drepturi; modificarea, înlăturarea de pe exemplarele de opere sau de fonograme a simbolurilor și semnelor de protecție a dreptului de autor și a drepturilor conexe, indicate de titularul drepturilor respective; înlăturarea de pe exemplarele de opere sau de fonograme a informației privind administrarea dreptului de autor și a drepturilor conexe; înlăturarea de pe exemplarele de opere sau de fonograme a mijloacelor tehnice de protecție a dreptului de autor și a drepturilor conexe; însușirea paternității ori constrângerea la copaternitate.

Iar la alin.(2) art.96 din Codul contravențional se sancționează cu amendă de la 60 la 72 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 150 la 180 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, falsificarea, producerea, distrugerea, utilizarea, depozitarea, transportarea sau comercializarea ilicită a marcajelor de control, dacă aceste acțiuni nu constituie infracțiuni.

<sup>16</sup> Într-o manieră apropiată, în cazul împăcării părților – instituție distinctă de plângerea prealabilă dar, conform legislației actuale, în strânsă legătură cu aceasta – s-a arătat că este necesară prezența următoarelor condiții: împăcarea să fie permisă de lege, să fie un act bilateral între părți, să fie personală, să nu fie viciată, să fie expresă, să fie totală și necondiționată, să aibă loc numai în cursul procesului [52, p.9].

Prin extrapolare, condițiile enunțate sunt valabile și pentru împăcarea părților în cadrul procesului contravențional.

Aceste condiții au fost întrunite în următoarea speță: *din interpretarea sistemică a dispozițiilor alin.(1) art.191 și alin.(3) art.16 din Codul penal reiese că inculpatului G.V. i se impută săvârșirea unei infracțiuni mai puțin grave. Totodată, instanța de judecată accentuează că infracțiunea ce i se incumbă inculpatului G.V. (alin.(1) art.191 din Codul penal) este plasată de către legiuitor în Capitolul VI „Infracțiuni contra patrimoniului” din Partea Specială a Codului Penal. La fel, instanța de judecată constată că părțile s-au împăcat, fiind încheiată tranzacția de împăcare și semnată de părți, partea vătămată neavând careva pretenții față de inculpat. Din optica celor reliefate și luând în considerare faptul respectării condițiilor tranzacției de împăcare încheiate între partea vătămată și inculpat, instanța de judecată consideră posibil de încetat procesul penal în privința inculpatului G.V., eliberându-l de la răspunderea penală [31].*

*Ad similibus, într-o altă speță s-a reținut că S.D. este învinuit de comiterea contravenției prevăzute la alin.(1) art.242 din Codul contravențional. S-a constatat că pentru contravenția nominalizată legiuitorul a prevăzut expressis verbis posibilitatea părților să se împăce. Nu în ultimul rând, instanța de judecată a stabilit că victima V.A. și făptuitorul S.D. s-au împăcat, semnând în acest sens acordul din 19 octombrie 2016 privind recuperarea pagubei materiale pricinuite, victima neavând careva pretenții față de făptuitor. Din aceste motive și luând în considerare faptul respectării condițiilor tranzacției de împăcare încheiate între persoana în privința căreia a fost întocmit procesul-verbal cu privire la contravenție, S.D., și victima, V.A., instanța de judecată a considerat posibil de încetat procesul contravențional în privința lui S.D., eliberându-l de la răspunderea contravențională [32].*

În această succesiune, referindu-ne la cercul de subiecți, punctăm că aceștia sunt partea vătămată și făptuitorul (bănuitul, învinuitul ori inculpatul, în funcție de faza procedurii penale). Inițiativa poate interveni de la oricare din ei (fie că este vorba despre o persoană fizică sau juridică).

În concordanță cu alin.(2) art.79 din Codul de procedură penală, în calitate de reprezentanți ai victimei, părții vătămate, la procesul penal pot participa avocați și alte persoane împuternicite cu asemenea atribuții de către participantul la procesul respectiv, prin procură. Totodată, în corespundere cu pct.2) alin.(2) art.80 din Codul de procedură penală, reprezentantul victimei, părții vătămate are dreptul în numele persoanei reprezentate, în modul prevăzut de acest cod, să încheie tranzacții de împăcare cu bănuitul, învinuitul, inculpatul. Așadar, deși alin.(2) art.109 din Codul penal stabilește că împăcarea este personală, coroborând prevederile alin.(2) art.79 și ale pct.2) alin.(2) art.80 din Codul de procedură penală, se desprinde că voința victimei sau a părții vătămate este posibilă de adus la cunoștință prin intermediul reprezentantului său (nu avem în vedere reprezentantul legal al acesteia).

În legătură cu această denotație, C.Gurschi afirmă că „nu este îndeajuns la împuternicirea avocatului de a se împăca, din numele părții vătămate, cu bănuitul, învinuitul, inculpatul, doar inscripția respectivă de pe versul mandatului. După cum legea specifică că împăcarea este personală, dreptul părții vătămate la împăcare trebuie să fie confirmat prin procura întocmită și legalizată conform legislației civile. Deci, în lipsa părții vătămate, avocatul, ca reprezentant al ei, trebuie să prezinte organului de urmărire penală ori instanței de judecată procura privind împuternicirea acestuia de a efectua procedura împăcării” [33, p.35].

Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu împăcarea se face de reprezentanții lor legali. Cei cu capacitate de exercițiu restrânsă se pot împăca cu încuviințarea persoanelor prevăzute de lege (alin.(3) art.109 din Codul penal, alin.(6) art.276 din Codul de procedură penală).

Tot aici este de reflectat că, datorită caracterului său personal, împăcarea nu poate să opereze în ipoteza în care partea vătămată a decedat. Așa fiind, s-a propus ca art.109 din Codul penal să fie completat cu un nou alineat, prin care, cu titlu de excepție, să se prevadă posibilitatea încheierii acordului de împăcare de către succesorii părții vătămate decedate [34, p.17]. Sprijinim această recomandare, deși recunoaștem că poate crea anumite tensiuni în practică. Și anume: să ne imaginăm o situație în care mai multe rude apropiate solicită calitatea de succesori al părții vătămate sau al părții civile, iar cineva din ele și-ar exprima dorința de a se împăca cu făptuitorul, iar altele nu. Într-o atare ipoteză, care nu poate fi exclusă *de plano*, cum ar trebui să procedeze procurorul sau instanța de judecată (factori de decizie abilitați prin lege de a alege succesori al părții vătămate sau al părții civile (alin.(2) art.81 din Codul de procedură penală))? În care parte ar trebui să încline Balanța *Themis*? Gândim că este necesar să primeze gradul de rudenie dintre partea vătămată și potențialii succesori ai acesteia, precum și alți factori relevanți, cum ar fi locuirea cu partea vătămată, întreținerea acesteia etc. *A fortiori*, la faza de recunoaștere a unei rude apropiate ca succesori al părții vătămate sau al părții civile ar fi prematur să se pună în discuție chestiunea privind împăcarea.

După această notă de limpezire, este de observat că în dispoziția alin.(1) art.276 din Codul de procedură penală legiuitorul nu indică curatorul ca o potențială victimă a infracțiunii de furt. În acest sens, în Recomandarea Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea art.109 CP și 276 CPP în cazurile împăcării părților”, nr.56 din 04 noiembrie 2013, se explică: „Procedura de pornire a urmăririi penale și, după caz, a încetării acesteia, se răsfrânge și în cazul furtului în paguba curatorului, fiindcă tutela și curatela se instituie asupra copiilor rămași fără ocrotire părintească în scopul educației și instruirii acestora, precum și al apărării drepturilor și intereselor lor legitime” [35].

În acest context, V.Stati a postulat, pe bună dreptate, că „nici Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție, nici Codul de procedură penală, nici un alt act legislativ nu stabilește posibilitatea adoptării de recomandări de către Curtea Supremă de Justiție. Din această perspectivă, nu este clar nici statutul, nici forța juridică a unor asemenea acte” [36, p.5].

Trecând peste această obiecție negolită de noimă, am fi de acord cu explicația formulată de Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, cu condiția că curatorul locuiește sau găzduiește împreună cu făptuitorul. Altminteri, ar reieși că Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova încearcă să-și aroge atribuția de legiferare substituind legiuitorul, fapt ce vine în contradicție cu principiul separării și colaborării puterilor consfințit la art.6 din Constituția Republicii Moldova. Astfel, considerăm că lipsa termenului „curator” în dispoziția alin.(1) art.276 din Codul de procedură penală este o scăpare nejustificată a legiuitorului și se impune suplینirea acestui vid legislativ.

Într-o altă ordine de idei, în ce privește perioada până la care părțile ar putea pleda pentru împăcare, relevăm că, potrivit alin.(2) art.109 din Codul penal, împăcarea... produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și până la retragerea completului de judecată pentru deliberare (sublinierea ne aparține – *n.a.*). În opoziție, printre altele, conform alin.(5) art.276 din Codul de procedură penală, împăcarea... produce efecte doar dacă intervine până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești (sublinierea ne aparține – *n.a.*).

Prin suprapunere, este lesne de sesizat o discrepantă de reglementare. Iar întru asigurarea coerenței și corelării actelor normative, ar fi oportun ca la alin.(2) art.109 din Codul penal sintagma „până la retragerea completului de judecată pentru deliberare” să cedeze celei de „până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești”. O astfel de optică se pretează cu eleganță principiilor justiției restaurative.

În planul efectelor, împăcarea părților conduce la încetarea procesului. Dezvoltând aserțiunea, notăm că încetarea procesului penal, în cazul infracțiunilor pentru care împăcarea părților înlătură răspunderea penală, poate fi dispusă de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată numai atunci când se constată nemijlocit acordul de voință al inculpatului și persoanei vătămate de a se împăca total, necondiționat și definitiv, exprimat de aceste părți. Adică, în ipoteza în care persistă condițiile împăcării ce transpar din art.109 din Codul penal.

În literatura de specialitate s-a expus punctul de vedere, la care achiesăm, potrivit căruia, dacă împăcarea are loc în faza executării pedepsei penale, efectele acesteia pot fi reflectate în posibilitatea reducerii termenului pedepsei, comutării acesteia cu o pedeapsă mai ușoară sau chiar cu eliberarea persoanei (art.91 „Absolvirea condiționată de pedeapsă înainte de termen”; art.92 „Înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă”; art.107 „Amnistia”; art.108 „Grațierea” ș.a. din Codul penal), faptul împăcării confirmând caracteristica pozitivă a personalității condamnatului [37, p.17]. Însă, noi mai adăugăm că, în această ipoteză (dacă împăcarea are loc în faza executării pedepsei penale), nicidecum nu poate fi dispusă încetarea procesului penal.

Schimbând vectorul de investigație, semnalăm că prin Legea nr.130 din 09 iunie 2016 pentru completarea articolului 109 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, alin.(1) art.109 din Codul penal a fost suplinit în final cu textul „dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare<sup>17</sup> comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani” [38].

Întru fundamentarea acestui amendament, în Nota informativă ce a însoțit proiectul de lege care a stat la baza adoptării legii nominalizate *supra*, printre altele, se etalează că „în anul 2009, din numărul total de 25.655 de cauze penale intentate de către organele de urmărire penală, 2.615 cauze penale au fost încetate în temeiul art.109 din Codul penal, adică în legătură cu împăcarea părților, ceea ce constituie o proporție de 10,2%. Pe parcursul anului 2010, din numărul total de 33.402 cauze penale intentate, 3.956 au fost încetate în baza

<sup>17</sup> De remarcat că în Ghidul cu privire la aplicarea pedepsei s-a deslușit că prin „infracțiune similară” trebuie înțeleasă o infracțiune identică, deoarece o interpretare extensivă defavorabilă este interzisă (alin.(2) art.3 din Codul penal) [53, p.28], opinie la care aderăm.

art.109 din Codul penal, ceea ce constituie 11,8%. În anul 2011, din numărul total de 35.154 de cauze penale intentate, 3.779 au fost încetate ca urmare a împăcării părților, ceea ce constituie o proporție de 10,7%. Numai în anul 2012 au fost intentate 36.615 cauze penale, dintre care 3.697 au fost încetate prin aplicarea prevederilor art.109 din Codul penal, ceea ce constituie o proporție de 10,1%. În anul 2013, conform datelor statistice ale Serviciului Tehnologiilor Informaționale al MAI, pe teritoriul Republicii Moldova, din numărul total de 38.157 de cauze penale intentate, 3.375 au fost încetate ca urmare a împăcării părților, ceea ce constituie o proporție de 8,8%. Subsecvent, în anul 2014 au fost înregistrate 38.755 de infracțiuni, dintre care 3.341 de cauze penale au fost încetate în legătură cu împăcarea părților, ceea ce constituie o proporție de 8,62%. Numai pe teritoriul mun. Chișinău au fost intentate, în 2014, 14.326 de infracțiuni, dintre care 1.343 de cauze penale au fost încetate conform prevederilor art.109 din Codul penal, urmare a împăcării părților. În urma analizei respective, s-a constatat că un număr impunător de persoane care au comis infracțiuni se împacă de două și mai multe ori; persoanele în cauză nu pot fi constrânse de stat prin aplicarea unor pedepse în raport cu gradul prejudiciabil al faptei comise. În așa mod, evoluția numărului cauzelor penale încetate pe motive de reabilitare, implicit în legătură cu împăcarea părților, este în continuă creștere și într-un final nu se încununează cu realizarea scopului legii penale – acela de prevenire a săvârșirii de noi infracțiuni. Prin urmare, este necesar a se ține cont de oportunitatea aplicării pedepsei penale, de efectul ei în vederea corectării infractorului și dacă corectarea infractorului este posibilă fără imixtiunea forței coercitive a statului. Indubitabil, împăcarea reprezintă un „acord de voință”, în sensul că în mare parte persoana este liberată de răspundere penală ca rezultat al împăcării doar dacă victima infracțiunii manifestă un atare acord, însă deseori infractorul profită de o asemenea oportunitate. Corespunzător, de cele mai dese ori minorii sunt utilizați de către adulți drept „instrument” de comitere a infracțiunii” [39].

De asemenea, alocuțiuni în favoarea acestei remanieri legislative au fost formulate și în cadrul examinării proiectului de lege nominalizat la ședința plenară a Parlamentului Republicii Moldova (lectura I). În special, s-a ales că „sunt cazuri când persoanele se împacă pe parcursul unui an calendaristic. În mun. Chișinău, o persoană de 14 ori a beneficiat de împăcare. Este vorba de furturile de buzunare, pungășii... Persoana care a comis o infracțiune trebuie să conștientizeze că dacă a fost liberată de răspundere penală o dată, respectiv, de acest privilegiu nu poate beneficia nelimitat” [40].

Nu în ultimul rând, din Raportul Comisiei juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova la Proiectul de Lege nr.27 din 10 februarie 2016 pentru completarea art.109 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002, pentru lectura a II-a, aflăm că: proiectul, inițiativă legislativă a Guvernului, are drept scop înlăturarea curenților existente în legislația penală în partea ce ține de aplicarea instituției împăcării. Proiectul a fost avizat de 8 comisii parlamentare, Direcția generală juridică a Secretariatului Parlamentului și adoptat în primă lectură la 28 aprilie 2016. Pe parcursul pregătirii proiectului pentru examinare în lectura a II-a (care s-a desfășurat la 09 iunie 2016 – *n.a.*) s-a propus ca sintagma „încetarea procesului penal pentru infracțiuni similare” se să completeze cu specificarea „comise cu intenție” [41].

Astfel, în definitivă, alin.(1) art.109 din Codul penal sună în felul următor: „Împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor, și pentru o infracțiune gravă, infracțiuni prevăzute la capitolele II-VI din Partea Specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală, dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani”.

În ce ne privește, consemnăm că în una dintre hotărârile sale Curtea Constituțională a statului nostru a deslușit că „incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări, se întemeiază pe rațiuni de politică penală” [42].

Așa stând lucrurile, considerăm că Legea nr.130 din 09 iunie 2016 pentru completarea articolului 109 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 eludează concepția statuată în pct.2.5 din Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, nr.231 din 25 noiembrie 2011 [43], conform căreia „umanizarea politicii penale<sup>18</sup> constituie o prioritate pentru Guvern... Este necesară între-

<sup>18</sup> În acest sens, în doctrină s-a arătat că umanizarea politicii penale, consolidarea mecanismului de asigurare a drepturilor victimelor și eficientizarea justiției constituie priorități ale vieții sociale contemporane, iar modalitatea prin care pot fi atinse aceste deziderate, chiar dacă numai pentru categorii restrânse de infracțiuni și de infractori, o reprezintă justiția restaurativă – curent relativ nou, dar cu puternice valențe inovatoare în planul politicii penale [54, p.41]. În vederea umanizării politicii penale din țara noastră s-au expus și expertizii NORLAM [55].

prinderea unor acțiuni de intervenție sistemice și durabile, care vor fi axate pe: liberalizarea politicilor penale; aplicarea largă a procedurilor simplificate; ameliorarea mecanismului de protecție a victimelor infracțiunilor”.

În așa fel, legiuitorul „jonglează” dintr-o extremă în alta (de la justiția opresivă la cea restaurativă și viceversa) fără a găsi echilibrul necesar, ceea ce ne permite să avansăm teza că este imperioasă formarea unei politici penale tranșante pentru evitarea disfuncționalităților și distonanțelor la nivelul întregului sistem al justiției penale. Intuim că legea sus-numită a fost promovată de către factori de decizie cramponați mentalitar de justiția opresivă, o reminiscență a sistemului autoritar de altădată. Mai mult ca atât, într-un stat afectat de corupție, cum este Republica Moldova, oare pungășiile și împăcarea repetată dintre făptuitor și victimă constituie cea mai acută problemă? Evident că nu. Oare prin limitarea recurgerii la instituția împăcării se va atinge scopul legii penale? Și de data aceasta înclinăm a crede că răspunsul este negativ. Pentru a ne întări poziția, punctăm că în pct.32 din Declarația adoptată cu ocazia Congresului al XI-lea al ONU din 18-25 aprilie 2005 de la Bangkok [44] se accentuează: „În vederea promovării intereselor victimelor și re-insertiei delincvenților, se recunoaște importanța dezvoltării politicilor de justiție restaurativă, a procedurilor și programelor ce includ alternative ale procesului penal, pentru a evita efectele nefaste ale încarcerării, reducerea volumului de muncă din cadrul instanțelor de judecată și se încurajează încorporarea metodelor justiției restaurative în sistemele de justiție penală, în funcție de particularitățile fiecărui stat” [45].

Pentru motivele ilustrate *supra*, conchidem că este inoportună condiționarea împăcării dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani. De aceea, propunem abrogarea Legii nr.130 din 09 iunie 2016 pentru completarea articolului 109 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002.

### Concluzii și recomandări

Departate de a epuiza problematica complexă legată de înfăptuirea justiției restaurative în cauze penale, totuși, în urma studiului întreprins, efectuând o radiografiere, putem formula următoarele *concluzii*:

1) justiția restaurativă este un proces prin care părțile implicate într-un ilicit penal sau contravențional decid în mod colectiv modul cum trebuie rezolvate consecințele infracțiunii sau ale contravenției și implicațiile viitoare;

2) în plan internațional, procesele restaurative implică medierea, reconcilierea, conferința și cercurile de verdict. În contrast, în Republica Moldova, înfăptuirea justiției restaurative în cauze penale presupune recurgera la mediere și împăcare;

3) în pofida faptului că atât medierea, cât și împăcarea în cauze penale produc aceleași consecințe juridice (încetarea procesului), acestea sunt două instituții juridice diferite care nu trebuie confundate;

4) în procesul penal atât organul de urmărire penală, cât și instanța de judecată investită să soluționeze o cauză penală, nu sunt îndrituiți să propună părților soluționarea conflictului prin mediere. Aceasta întrucât o astfel de împuternicire nu este ancorată în Codul de procedură penală;

5) în comparație cu Legea nr.137/2015, Legea nr.137/2015 nu stabilește momentul până la care s-ar putea pleda pentru mediere;

6) spre deosebire de procesul civil și cel arbitral, inițierea procesului de mediere nu suspendă procesul penal;

7) legiuitorul utilizează în mod impropriu sintagma „contract de mediere” în conjunctura alin.(4) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală;

8) deși împăcarea este personală, coroborând stipulațiunile alin.(2) art.79 și ale pct.2 alin.(2) art.80 din Codul de procedură penală, se deduce că voința victimei sau a părții vătămate (ce necesită a fi confirmată prin procura întocmită și legalizată conform legislației civile) este posibil de a fi adusă la cunoștință prin intermediul reprezentantului său (nu avem în vedere reprezentantul legal al acesteia);

9) în dispoziția alin.(1) art.276 din Codul de procedură penală nu se găsește curatorul ca o potențială victimă a infracțiunii de furt;

10) legiuitorul a reglementat diferit în legea penală și în legea procesual penală momentul până la care împăcarea produce efecte juridice, și anume: în cazul primului act legislativ împăcarea produce efecte juridice până la retragerea completului de judecată pentru deliberare (alin.(2) art.109 din Codul penal), în vreme ce în al doilea act normativ s-a stabilit că împăcarea produce efecte doar dacă intervine până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești (alin.(5) art.276 din Codul de procedură penală);

11) este inoportună condiționarea împăcării de faptul dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal,

ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani, fiindcă această optică sfidează concepția statuată în pct.2.5 din Legea nr.231 din 25 noiembrie 2011 privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016;

12) în domeniul politicii penale, legiuitorul „jonglează” dintr-o extremă în alta (de la justiția opresivă la cea restaurativă și viceversa) fără a găsi echilibrul necesar. De aceea, este imperioasă formarea unei politici penale tranșante pentru evitarea disfuncționalităților și distonanțelor la nivelul întregului sistem al legii penale.

În temeiul concluziilor și generalizărilor teoretice prezentate, propunem următoarele *recomandări de lege ferenda*:

1) abrogarea Legii nr.130 din 09 iunie 2016 pentru completarea articolului 109 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002;

2) completarea art.109 din Codul penal cu un nou alineat (alin.(4)) care ar avea următorul conținut: „Pentru persoanele vătămate care au decedat, împăcarea se realizează de către persoana recunoscută, în condițiile legii, succesor în drepturile și obligațiile procedurale”;

3) modificarea alin.(2) art.109 din Codul penal după cum urmează: „Împăcarea este personală și produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și până la rămânerea definitivă a hotărârii instanței de judecată”;

4) edictarea în Codul de procedură penală și în Codul contravențional a obligației instanței de judecată să recomande părților recurgerea la mediere (firește, în acele cazuri pentru care este prevăzută posibilitatea recurgerii la mediere);

5) excluderea din alin.(1) art.276 din Codul de procedură penală a art.153, 198, 200, 202, 203 și 274 Cod penal, întrucât acestea au fost „evacuate” din legea penală;

6) inserarea în dispoziția alin.(1) art.276 din Codul de procedură penală a termenului „curator”;

7) suplینirea alin.(1) art.287<sup>1</sup> din Codul de procedură penală cu un nou temei de suspendare a urmăririi penale, și anume: „în caz de inițiere a procedurii medierii”;

8) substituirea expresiei „până la punerea pe rol a cauzei, în termen de cel mult 3 zile de la data repartizării cauzei” din dispoziția alin.(1) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală și din alin.(1) art.455<sup>1</sup> din Codul contravențional cu formula „până la rămânerea definitivă a hotărârii instanței de judecată”;

9) înlocuirea în dispoziția alin.(4) art.344<sup>1</sup> din Codul de procedură penală a sintagmei „contract de mediere” cu termenul „tranzacție”;

În final, toate aceste modificări ar contribui, ne place să credem, la creionarea unui cadru legislativ nu doar coerent, dar și echilibrat ce ar impulsiona înfăptuirea justiției restaurative în cauze penale.

#### Referințe:

1. Resolution of the United Nations Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters nr.2002/12. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: [http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2002/resolution 2002-12.pdf](http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2002/resolution%202002-12.pdf)
2. STOGRIN, P. Medierea în cauzele penale. În: *Acta Universitatis George Bacovia*. Seria „Juridica”, 2014, vol.3, nr.1, p.217-238. ISSN 2285-0171
3. Ibidem.
4. DOLEA, Ig., ZAHARIA, V., GLADCHI, Gh. și alții. *Raport: Medierea în cauze penale*. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2009. 96 p.
5. MARSHALL, T. *Restorative Justice: An Overview*. London: Home Office Research Development and Statistics Directorate, 1999. 36 p. ISBN: 1840822449
6. Legea cu privire la mediere, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 03 iulie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 224-233.
7. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110.
8. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24 octombrie 2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6.
9. Legea nr.211 din 29 iulie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.338-341.
10. Case of *Öztürk versus Germany*. Judgment of 21 February 1984. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57553>
11. Case of *Ziliberberg versus Moldova*. Judgment of 01 February 2005. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-68119>

12. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 473 alin.(1) pct.2) din Codul contravențional (examinarea recursului în procedura contravențională) (Sesizarea nr.6g/2015), nr.10 din 12 mai 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.241-246.
13. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 345 alin.(2) din Codul contravențional (individualizarea sancțiunii) (Sesizările nr.26g/2016 și nr.34g/2016), nr.10 din 10 mai 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.204-205.
14. DRAGNE, L., TRANCĂ, A. *Medierea în materie penală*. București: Universul Juridic, 2011. 240 p. ISBN: 978-973-129-877-1
15. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18 aprilie 2002. Republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
16. DANILEȚ, C. *Studiu cu privire la unificarea practicii judiciare și asigurarea principiului securității raporturilor juridice în Republica Moldova: Evaluare și propuneri*. Chișinău: Sirius, 2014. 56 p. ISBN 978-9975-57-166-1
17. Recommendation no. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters (adopted by the Committee of Ministers on 15 September 1999 at the 679th meeting of the Ministers' Deputies). [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/PCCP\\_documents\\_2013/Rec\(99\)19\\_E.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/PCCP_documents_2013/Rec(99)19_E.pdf)
18. Legea cu privire la mediere, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 14 iunie 2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.188-191 (abrogată).
19. MATEUȚ, Gh. Medierea penală. În: *Dreptul*, 2007, nr.7, p.149-167. ISSN: 1018-0435
20. BUGUȚA, E. Condițiile desfășurării procesului de mediere și ale încheierii acordului de împăcare. În: *Legea și Viața*, 2012, nr.4, p.15-18. ISSN 1810-309X
21. RUS, C.-V. Medierea în dreptul penal român și în cel din Republica Moldova. În: *Revista de Drept Penal*, 2008, nr.3, p.226-229. ISBN: 1223-079000803
22. DANILEȚ, C. Considerații în legătură cu medierea penală. În: *Dreptul*, 2014, nr.2, p.156-182. ISSN: 1018-0435
23. BUGUȚA, E. *Împăcarea – act juridic de înlăturare a răspunderii penale*: Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2014. 27 p.
24. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. și alții. *Drept penal: Partea Generală*. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p. ISBN 9975-79-329-0
25. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 28 iulie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.306-313.
26. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 02 iulie 2014. Dosarul nr.1ra-1162/2014. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: [http://jurisprudenta.csj.md/search\\_col\\_penal.php?id=2575](http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2575)
27. Proiectul Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la judecarea cauzelor penale despre violența în familie”. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <http://csj.md/index.php/unificarea-practicii-judiciare/proiecte-hot-explicative-plen/641-cu-privire-la-judecarea-cauzelor-penale-despre-violenta-in-familie-ffff>
28. Legea privind modificarea și completarea Codului contravențional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 17 noiembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.441-451.
29. Notă informativă la Proiectul de Lege nr.27 din 10 februarie 2016 pentru completarea art.109 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3050/language/ro-RO/Default.aspx>
30. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, Gh., BERLIBA, V. și alții. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale)*. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p. ISBN 978-9975-105-20-0
31. Sentința Judecătorei Centru, mun. Chișinău, din 14 iulie 2015. Dosarul nr.1-159/2015. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: [http://www.jcn.instante.justice.md/ro/hot?data\\_deciziei=&nr\\_dosar=&denumire\\_dosar=Grigora%C8%99+viorel&tip\\_dosar](http://www.jcn.instante.justice.md/ro/hot?data_deciziei=&nr_dosar=&denumire_dosar=Grigora%C8%99+viorel&tip_dosar)
32. Hotărârea Judecătorei Centru, mun. Chișinău, din 02 noiembrie 2016. Dosarul nr.4-963/16. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: [https://jc.instante.justice.md/ro/hot?solr\\_document=20-4-17167-16082016&solr\\_document\\_2=&Tematica=242&solr\\_document\\_3=3&InstJudec\\_1=2](https://jc.instante.justice.md/ro/hot?solr_document=20-4-17167-16082016&solr_document_2=&Tematica=242&solr_document_3=3&InstJudec_1=2)
33. GURSCHI, C. Chestiuni de aplicare a art.109 CP și 276 CPP la împăcarea părților. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2013, nr.3, p.32-37. ISSN: 1857-2405
34. BUGUȚA, E. *Împăcarea – act juridic de înlăturare a răspunderii penale*: Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2014. 27 p.
35. Recomandarea Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea art.109 CP și 276 CPP în cazurile împăcării părților”, nr.56 din 04 noiembrie 2013. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: [http://jurisprudenta.csj.md/search\\_rec\\_csj.php?id=85](http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=85)
36. STATI, V. Poziția privind recomandarea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea semnului calificativ al art.188 alin.(1) CP – tâlhăria însoțită de violența periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei agresate”, nr.51 din 20.06.2013. În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.8, p.2-8. ISSN 1811-0770

37. BUGUȚA, E. Condițiile desfășurării procesului de mediere și ale încheierii acordului de împăcare. În: *Legea și Viața*, 2012, nr.4, p.15-18. ISSN 1810-309X
38. Legea pentru completarea articolului 109 din Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 09 iunie 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.206-214.
39. Notă informativă la Proiectul de Lege nr.27 din 10 februarie 2016 pentru completarea art.109 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil:<http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3050/language/ro-RO/Default.aspx>
40. Stenograma ședinței plenare a Parlamentului Republicii Moldova din 28 aprilie 2016. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <http://parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=8TJ8oHMBxLI%3d&tabid=128&mid=506&language=ro-RO>
41. Raportul Comisiei juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova la Proiectul de Lege nr.27 din 10 februarie 2016 pentru completarea art.109 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18.04.2002 pentru lectura a II-a. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3050/language/ro-RO/Default.aspx>
42. Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr.60a/2014), nr.6 din 16 aprilie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.115-123.
43. Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 25 noiembrie 2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.1-6.
44. Bangkok Declaration, Synergies and Responses: Strategic Alliances in Crime Prevention and Criminal Justice. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <https://www.unodc.org/pdf/crime/congress11/BangkokDeclaration.pdf>
45. SUMĂNARU, L. Unele aspecte privind implementarea modelului justiției restaurative pe plan internațional și național. În: *Analele Universității de Vest din Timișoara. Seria „Drept”*, 2013, nr.1, p.79-92. ISBN: 1843-065101301
46. Încheierea Judecătorei Centru, mun. Chișinău, din 24 martie 2016. Dosarul nr.2-5329/14. (nepublicată) Cancelaria Judecătorei Centru, mun. Chișinău.
47. PAKES, Fr. *Comparative Criminal Justice*. London: Willan Publishing, 2004. 200 p. ISBN: 184392031X, 9781843920311
48. Case of *Hornsby versus Greece*. Judgment of 19 March 1997. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58020>
49. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 06 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.
50. CONSTANTINESCU, G.-C., BUZATU, N.-E. *Acordul de mediere în cauzele penale*. În: *Acta Universitatis George Bacovia. Seria „Juridica”*, 2014, vol.3, nr.2, p.393-412. ISSN 2285-0171
51. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p. ISBN 978-9975-53-469-7
52. DĂNILEȚ, V.-C. *Plângerea prealabilă – instituție de drept penal și procesual penal*: Rezumatul tezei de doctorat. Cluj-Napoca, 2013. 19 p.
53. ULIANOVSKI, Gh., POPESCU, D., PUICA, V. și alții. *Ghidul cu privire la aplicarea pedepsei*. Ediția a II-a. Chișinău: Sirius, 2015. 104 p. ISBN: 978-9975-57-177-7
54. BEDROS, E. Conceptul de justiție restaurativă și legătura acestuia cu tendințele moderne de dezvoltare a procesului penal. În: *Legea și Viața*, 2014, nr.6, p.37-42. ISSN 1810-309X
55. Notă pentru grupul de lucru privind umanizarea politicii penale și consolidarea mecanismului de despăgubire a victimelor tratamentului inuman. [Accesat: 05.03.2017] Disponibil: <http://www.norlam.md/download.php?file=cHVibGJlL3B1YmtpY2F0aW9ucy84NDkxNzFfbWRfbm90YV9ub3JsYW1fZ3J1LnBkZg%3D%3D>

Prezentat la 27.03.2017